

A továbbiakban két előadás tömörítettét közöljük. Válogatásunk szempontja az volt, hogy a magyar könyvtárosok által kevésbé ismert két ország (Kína és Nigéria) szakembereinek véleményét tegyük publikussá. A konferencia egyéb előadásainak szövegét a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 1985. 10. száma publikálja. (A szerk.)

A FELHASZNÁLÓK IGÉNYEI MINT A FŐISKOLAI ÉS EGYETEMI KÖNYVTÁR-ÉPÜLETEK TERVEZÉSÉNEK ELSŐDLEGES MEGHATÁROZÓI

Zhu Cheng-gong: *User's needs – the principal basis for designing buildings of college's or university's library* c. előadását ORBÁN Éva tömörítette

Kínában a felsőoktatási könyvtárak gyors ütemben fejlődtek 1978 óta: 560 ezer négyzetméterrel nőtt 105 főiskolai és egyetemi könyvtár alapterülete. Ez az 1956-os állapothoz képest 240%-os, az 1980-as adatokhoz mérten pedig 42,4%-os bővülést jelent. A könyvtárak összes alapterülete jelenleg – a közeljövőben megvalósítandó terveket is figyelembe véve – 1 250 000 négyzetméter. A fejlődés olyan gyors és nagymérvű, hogy az új épületek tervezésében és a meglévők korszerűsítésében felhasználható tapasztalatokat külön vizsgálat keretében gyűjtötték össze. A szerző harminc, az utóbbi hét évben épült felsőoktatási könyvtárat vizsgált meg, s arra az eredményre jutott, hogy e könyvtárak elhelyezési körülményei csaknem kielégítőek.

A vizsgált könyvtárak működési feltételei – elsősorban az alapterület megnövekedésével – nagy mértékben javultak. Nagyobb gondot fordítottak az épület flexibilitására, és arra, hogy a felhasználói igényekhez jobban alkalmazkodjék a könyvtár elrendezése. A nyilvános szolgálat tereit például több övezetre osztották: hallgatói, tanári, szabadpolcos stb. olvasótermet alakítottak ki az igényeket követve. A tervezéskor igyekeztek figyelembe venni a szolgáltatások bővülését és a munkaszervezés új igényeit is. Általában szoros együttműködés alakult ki az építészek és a könyvtárosok között, és modern, a külföldi tapasztalatokat követő, sajátos arculatú épületeket hoztak létre, amelyek eltérnek a hagyományos kínai modelltől.

Az eredmények ellenére sok könyvtár panaszodik arra, hogy a megnyitás után kerülnek felszínre különböző funkcionális hibák. Az épület elsősorban a kölcsönzésre alkalmas; kevés az olvasóterem, így a hallgatók nemigen dolgozhatnak a könyvtárban. Kevés a szabadpolcos tér. Alig van vagy egyáltalán nincs megoldva az információszolgáltatás, a technikai szolgáltatások sora stb. Jóformán kizárólag nyomtatott dokumentumokat – könyveket, folyóiratokat – gyűjtenek. Az olvasótermek kialakítása formálisan, a könyvek típusa, a folyóiratok nyelve vagy a használói csoportok szerint történik, ahelyett, hogy a szakterületi felosztást követné. Ennek megfelelően a szervezet is hagyományos: kölcsönző részlegre, folyóirat és referenz részlegre, szerzeményezési és katalogizáló részlegre, valamint az igazgatásra oszlik a legtöbb könyvtárban. A könyvtárak többségében az épület tereit funkciókhoz kötve alakították ki.

Ugyanakkor a régi könyvtárápületeknek is vannak olyan előnyei, amelyeket nem szabad számításán kívül hagyni: kihasználják a természetes fény és szellőzés lehetőségét, a teljes légkondicionálás és mesterséges világítás helyett; igyekeznek elválasztani a hangos

és csendes tereket, a könyvek (és más dokumentumok), illetve az olvasók útját; az olvasóterem és a raktárak között horizontális szállítási kapcsolatot nyújtanak. E banálisnak tűnő tapasztalatok összegzése Kína jelenlegi fejlettségi szintje miatt nem közömbös, és arra figyelmeztet, hogy a hagyományos szolgáltatási és szervezési modellekkel többé nem elégíthetők ki a használók igényei.

Összefoglalva megállapítható, hogy az új könyvtárakban a megnyitás után jelentkező gondok nagy része két okra vezethető vissza: először is nem vizsgálták meg a – megváltozott – használói igényeket, és nem vették számításba a könyvtári szolgáltatások fejlesztésének igényeit, vagyis a tervezés nem volt körültekintő és megalapozott; másodszor hiányzott a könyvtárosok és az építészek szoros együttműködése.

Nyilvánvaló, hogy a hagyományos szolgáltatások és vezetési módszerek már nem kielégítőek; a kérdés csak az, mit jelent a modernizálás? A fejlesztésnek három irányban kell haladnia: 1. az anyagi feltételek és a technika, 2. a vezetés és a szervezés. 3. a szolgáltatások modernizálása.

Az anyagi feltételek és a technika megújításához tartoznak a teljes légkondicionálás és mesterséges világítási rendszer kiépítésének, valamint a modern technológia és berendezés alkalmazásának kérdései. A légkondicionálás különösen a dél-kínai könyvtárakban fontos az állomány védelme szempontjából. Természetesen a modern berendezések és eszközök (számítógépek stb.) elhelyezéséről is dönteni kell az épület tervezésekor, de egyelőre mégsem ez a legfontosabb tényező a felsőoktatási könyvtárak tervezésekor, és a vezetési-szervezési módszerek megújítása is csak másodlagos. A legfontosabb szempont a szolgáltatások korszerűsítése, ami azonban az imént említett két másik terület fejlesztését is maga után vonja. A könyvtárak tervezésekor tehát a szolgáltatások alapvető szempontjait kell szem előtt tartani. A fejlettebb országok tapasztalatai közül is elsősorban a használói igények szerinti tervezést kell figyelembe venni.

A kínai felsőoktatási könyvtáraknak az oktatás és a kutatás dokumentumokkal való ellátásának hagyományos feladatán belül új szolgáltatásokat is vállalniuk kell. Ezek megállapításához pedig fel kell mérni a használók igényeit és szokásait, ezek szabályszerűségeit, tendenciáit. A Tsinghua Egyetemen szerzett tapasztalatai alapján megállapítja a szerző, hogy a használói igények egyre nőnek és differenciálódnak. Az egyetemi hallgatók mellett egyre több a doktori vagy magasabb tudományos fokozat megszerzésére készülők száma, akik a hallgatókétól eltérő igényekkel jelentkeznek. Számukra nem az alapművek nagy példányszámú beszerzéséről, hanem magasabb szintű és a határterületeket is felölelő állományról kell gondoskodni. A hallgatókkal ellentétben ez az új felhasználói csoport hosszú időt tölt el a könyvtárban, és a dokumentumokon kívül különféle információs és technikai szolgáltatásokra is igényt tart. A gazdasági fejlesztés és a „négy modernizáció” nyomán a tanárok igényeinek skálája is bővült, és függően attól, hogy elsősorban oktatási vagy kutatási feladatokkal foglalkoznak, más-más követelményeket támasztanak a könyvtárral szemben. Egyre nagyobb mértékben igénylik a külföldi szakirodalmat, illetve a szakosított olvasótermek kialakítását. Nem elhanyagolható az az általános, bár főként a hallgatókra jellemző igény sem, hogy a könyvtár segítségével fejlesszék általános műveltségüket. Mind az oktatók, mind a diákok ragaszkodnak a szabadpolcos használati módhoz.